

पाठः 6 - भारतीया वैज्ञानिकाः

I. एकपदेन उत्तरत ।

1. भारतं कस्मात् कारणात् जगद्गुरोः पदे विराजते?
A भारतं ज्ञानविज्ञान कारणात् जगद्गुरोः पदे विराजते ।
2. भारते कस्याः नद्याः तटे विकसिता सभ्यता आसीत्?
सिन्धोः
3. भारते जनाः कया भाषया व्यवहरन्ति स्म?
संस्कृतभाषया
4. कः नासिकायाः शल्यचिकित्साम् अकरोत्?
सुश्रुतः
5. शून्यस्य अन्वेषणं कः अकरोत्?
आर्यभट्टः

II पूर्णवाक्येन उत्तरत ।

1. संस्कृतसाहित्ये विज्ञानस्य काः शाखाः सन्ति?
संस्कृतसाहित्ये आयुर्वेदः, शल्यचिकित्सा, पशुचिकित्सा, भूगोलविज्ञानम्, सैन्यविज्ञानम्, रसायनविज्ञानम्, वनस्पतिविज्ञानम्, भूगर्भविज्ञानम्, अन्तरिक्षविज्ञानम्, वास्तुशास्त्रम्, धनुर्विज्ञानम्, यान्त्रिकीविज्ञानम्, गणितम्, रत्नविज्ञानम्, ज्योतिर्विज्ञानमादयः सन्ति ।

(2)

2. के ऋषयः विज्ञानस्य सिद्धान्तं प्रतिपादितवन्तः ?

आर्यभट्टः, वराहमिहिरः, कणादः, ब्रह्मगुप्तः,
पराशरः, सुश्रुतः, चरकः, शालिहोत्रः, नागाजुनादयः
ऋषयः विज्ञानस्य सिद्धान्तं प्रतिपादितवन्तः।

3. शाल्यचिकित्सायाः वर्णनं कस्मिन् ग्रन्थे वर्तते?
शाल्यचिकित्सायाः वर्णनं सुश्रुतसंहितायां वर्तते।

4. 'पञ्चसिद्धान्तिका' कस्य रचना वर्तते?
पञ्चसिद्धान्तिका वराहमिहिरस्य रचना वर्तते।

5. भौतिकजगतः उत्पत्तिः कथं भवति?
भौतिकजगतः उत्पत्तिः सूक्ष्माति सूक्ष्मकणानां
परमाणुनां च संघर्शेन भवति।

II रेखांकितं पदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत।

1. भारते विकसिता सभ्यता आसीत्। कुत्र ?

2. सुश्रुतः नासिकायाः शल्यचिकित्साम् अकरोत्।
कस्याः ?

3. आर्यभट्टः शून्यस्य अन्वेषणम् अकरोत्। कः ?

4. अनेके आविष्काराः सन्ति। के ?

5. पृथ्वी सूर्यस्य परिक्रमां करोति। किम् ?

III शुद्धं विकल्पं चिनुत। Fill in the blanks.

1. चिकित्सा शास्त्रे चरकसंहिता प्राचीनतमः ग्रन्थः।

2. चिकित्सकः रुग्णाय औषधं ददाति।

3. भारतं ज्ञान-विज्ञानकारणादेव जगद्गुरोः पदम्।

4. अस्माकं संस्कृतसाहित्ये विज्ञानस्य सर्वाणि शाखानां वर्णनमस्ति।

4. संस्कृतपदानां मूलशब्दः, विभक्तिः वचनं च लिखत।

क. गुरोः	- गुरु	- षष्ठी	- एकवचनम्
ख. शून्यस्य	- शून्य	- षष्ठी	- एकवचनम्
ग. परिक्रमाम्	- परिक्रमा	- द्वितीया	- एकवचनम्
घ. वनेषु	- वन	- सप्तमी	- बहुवचनम्
ङ. भाषाम्	- भाषा	- द्वितीया	- एकवचनम्

पाठः ७ - सदसंगतिः

I. एकपदेन उत्तरत।

क. कस्मिन् क्षेत्रे रत्नाकरः नामकः दस्थुरासीत् ?
काशीक्षेत्रे ।

ख. रत्नाकरः कान् लुण्ठति स्म ? पथिकान् ।

ग. कस्य पोषणाय रत्नाकरः पापकर्म करोति ?
परिवारस्य ।

घ. मुनिराजः नारदः रत्नाकरं कान् प्रष्टुं कथयति ?
स्वपरिवारजन्मान् ।

ङ. रत्नाकरः कस्य पादयोः अपतत् ?
मुनिराजस्य नारदस्य ।

II पूर्ण वाक्येन उत्तरत।

1. रत्नाकरः वने स्थित्वा किं करोति स्म ?

रत्नाकरः वने स्थित्वा पथिकान् लुण्ठति स्म।

2. मुनिराजः नारदः रत्नाकरं किम् अपृच्छत् ?

मुनिराजः नारदः अपृच्छत् - 'भवान् एतं पापं किमर्थं करोति ?' - इति।

3. रत्नाकरः गृहं गत्वा स्वपरिवारं किम् अपृच्छत् ?

रत्नाकरः गृहं गत्वा अपृच्छत् - 'किम् भवान् मम अस्मिन् पापकर्मणि मम सहभागी अस्ति ?' - इति।

4. रत्नाकरः केन रूपेण विश्वविख्यातः अभवत् ?

रत्नाकरः महर्षिवाल्मीकिरूपेण विश्वविख्यातः अभवत्।

(६)

5. महर्षिः वाल्मीकिः कस्य ग्रन्थस्य रचयाम्
अकरोत् ?

महर्षिः वाल्मीकिः रामायणग्रन्थस्य रचयाम्
अकरोत् ।

iii. रेखांकित पदमाधृत्य प्रश्न निमज्जिं कुरुत ।

1. रत्नाकरः पयिकान् लुण्ठति स्म । कान् ?
2. अहं परिवारस्य पोषणाय एतं पापं करोमि । कस्य ?
3. सः पापकर्मणि सहभागी अस्ति । कस्मिन् ?
4. श्रीरामं स्मरतु । किम् ?
5. अश्मापि याति देवत्वं महद्भिः सुप्रतिष्ठितः । कानि कैः ?

iv. संस्कृतपदानां मूलशब्दः विभक्तिः वचनं च लिखत ।

पदम्	मूलशब्दः	विभक्तिः	वचनम्
1. रत्नाकरम्	रत्नाकर	द्वितीया	एकवचनम्
2. कर्मणि	कर्मण्	सप्तमी	एकवचनम्
3. रचयाम्	रचना	द्वितीया	एकवचनम्
4. परिवारस्य	परिवार	षष्ठी	एकवचनम्
5. पोषणाय	पोषण	चतुर्थी	एकवचनम्
6. दस्युः	दस्यु	प्रथमा	एकवचनम्
7. पादयोः	पाद	षष्ठी (सप्तमी)	द्विवचनम्
8. सहभागिनः	सहभागिन	प्रथमा	बहुवचनम्

v. अन्वयं लिखत ।

कीटः अपि सुमनः सङ्गात् सतां शिरः आरोहति ।
अश्मापि महद्भिः सुप्रतिष्ठितः देवत्वं याति ।